

Kapitel 2

Optikerlegitimationens införande

Sammanställt av Per Söderberg, leg optiker

Först publicerat på hemsidan 2011

Bakgrund

För att förstå händelseförloppet med start på 1930-talet måste man även förstå det samhälle och den samhällsstruktur som rådde. Läkarkåren hade en mycket stark ställning, läkaryrket betraktades som ett "kall" och yrkes-utövningen kallades för "läkekonst". Optikerna var butikshantverkare men med låg formell utbildning i bl.a. synfysiologi och hade därmed låg status inom "glasögonutprovningen". Naturligtvis fanns det då liksom nu för-grundsfigurer med betydligt högre kompetens och kunnande än genomsnittet.

Glasögonoptikerna blev snart en stor grupp. En del optiker reste till optikerskolorna i Jena eller Berlin för att skaffa sig högre utbildning och började självständigt refraktionera och leverera individuellt anpassade glasögon. Detta gav upphov till konflikter då ögonläkarna ansåg att refraktions-bestämning var ett medicinskt handlande och därför borde utövas av medicinskt legitimerad personal medan optikerkåren hävdade att utprovning av glasögon snarare var att jämställa med måttagning hos en beställnings-skomakare.

De optiska affärerna var som regel små med ett fåtal anställda och man arbetade helt självständigt utan någon form av kedjebildning. Hantverket dominerande och glasögonmodet var praktiskt taget obefintligt. På grund av den ojämna utbildningsnivån varierade kunskaperna att "prova ut glas" mycket. En del optiker använde i sin annonsering titel som diplomoptiker och uttryck som t.ex. "vetenskaplig ögonundersökning" eller motsvarande något som retade ögonläkarna med rättsliga processer som följde. Situationen var på

sina håll rätt spänd och i Stockholm bildades 1933 Stockholms Förenade Specialoptiker och även den sk. Stockholmsnämnden med uppgift att få igång ett samarbete mellan ögonläkarna och optikerna. Vissa optiker svart-listades medan andra kom upp på den ”vita listan över av Stockholm Ögonläkarförening godkända optiker”.

Följande citat är hämtat ur:

P.M. Rörande åtgärder i optikerfrågan.

upprättat av J.W. Nordensson, professor i oftalmiatrik

”Det kvacksalveri, som i tiden bedrevs av vissa optiker, föranledde oftalmologförbundet att företaga vissa åtgärder mot detsamma.

Den närmaste anledningen var, att K. M:t förklarar en optikers annonsering, lydande ”vetenskaplig undersökning af Edra ögon utföres kostnadsfritt af specialister”, icke vara att betrakta som illojal. Den viktigaste av dessa åtgärder var upprättandet af en ”hvit” lista, å hvilken de optiker uppfördes, som läkarne önskade anbefalla för utförande af föreskrifna ögonglas. Denna lista trycktes bl.a. i Stockholms läkareförenings läkare-förteckning, och till den samma hänvisade läkarne, då råd om anskaffandet af glas begärdes”.

Det svenska optikersystemet

Det svenska optikersystemet föddes 1935 och var en av anledningarna till bildandet av det som då hette Special-Optikernas Riksförbund. Några av de främsta företrädarna för denna utveckling var professor J.W. Nordensson och optikermästare Albert Lundqvist.

Både optiker och ögonläkare ansåg att verksamheten behövde regleras över hela landet och en arbetsnämnd bildades med representanter från Svenska Oftalmologförbundet (ögonläkarföreningen) och det nybildade Optikerförbundet SOR. Optikerna blev dock rätt hårt styrda genom de regler som sattes upp.

Dessa regler sammanfattades i följande sju punkter (1935):

1. *Den optiska affären skall vara allmänt känd för gott arbete och rekommenderas av minst två av Svenska Oftalmologförbundets medlemmar utan att vägande invändningar mot affärens godkännande framställts av någon av förbundets medlemmar inom sjukvårdsområdet.*
2. *Inslipning och montering av glasögon skola, liksom övriga hantverksarbeten, utföras å den optiska affärens egna verkstad.*
3. *Illojal, vilseledande och provocerande annonsering och reklam i press, skyltfönster eller på annat sätt är förbjuden.*
4. *Enkla glasögon i prisbilliga fattningar skola tillhandahållas allmänheten till fastställda, skäliga priser.*
5. *Företager optiker på egen hand utprovning av glasögon få icke apparater användas eller åtgärder i övrigt brukas, vilka ingiva den hjälpsökande en falsk trygghetskänsla av att ögonen genomgått sak-kunnig medicinsk undersökning. (till sådana apparater räknas bl. a. refraktometrar, oftalmometrar och ögonspeglar).*
6. *Vid misstänkta felaktigheter i recept från ögonläkare åligger det optiker att sätta sig i förbindelse med denna för rättelse av eventuella fel. Föreligger misstanke på sjukliga förändringar i ögonen, bör optiker föreslå besök hos ögonläkare.*
7. *Optiker, som ansluter sig till det av förbundet fastställda programmet och erbjudits förmånen att upptagas på Svenska Oftalmologförbundets optikerförteckning, förklarar sig villig att låta förbundets delegerade övervaka de gemensamma överenskommelsernas iakttagande. Bryter optikern mot dessa, strykes han å förteckningen.*

De optikerfirmor som uppfyllde kraven kom med på Oftalmologförbundets lista över godkända optikerfirmor:

Stockholm:	
★ ADOLFSSON	Sibyllegatan 19
★ AHLBERG	Norrlandsgatan 23
★ AHLSTRÖM	Götgatan 67 o. S:t Eriksplan 7
★ ASP	Storkyrkobrinken 5
★ BERGMAN	Drottninggatan 80
★ BERGVIND	Hornsgatan 43
★ BJELKE	Götgatan 26
★ BJÖRK	Regeringsgatan 25
★ BREDENBERG	Hantverkargatan 33
★ BURMAN	Norrlandsgatan 2
★ COLLIN	Fredsgatan 4
★ EKSTRÖM	Jakobstorg 3
★ GUSTAFSSON	Folkungagatan 80
★ LUNDQVIST	Drottninggatan 28
★ PETTERSSON	Sveavägen 74
★ PREISLER	Drottninggatan 68
★ RINGDAHL	Flemingatan 36
★ ROSENQUIST	Tegnergatan 13
★ ROSES	Norrlandsgatan 5
★ SEGERBORG	Storkyrkobrinken 16
★ SJÖGREN	Biblioteksgatan 30
Göteborg:	
★ HULTÉN	Arkaden
★ LARSSON, G. (Glasögonhuset)	Ö. Hamng. 46—48
★ LINDBLAD	Andra Långgatan 8
★ MALMSJÖ	S. Hamngatan 29
★ OSCAR LANGE	S. Hamngatan 45
★ SCHRAMM (Okularium)	V. Hamngatan 22
★ SOUVAGEOL (Opticus)	Linnégatan 8
★ WRANGE	Redbergsvägen 17

Samtliga optikeraffärer i Stockholm (21) och Göteborg (8) 1951

Inför upptagandet på listan och för kontroll av efterlevnaden av reglerna kontrollerades verksamheterna både genom inspektion och genom kontrollformulär. De godkända optikerfirmornas namn trycktes även lokalt på baksidan av ögonläkarrecepten.

Det huvudsakliga skälet till hela denna procedur var att erkänna en kår av duktiga hantverksoptiker som kunde tjäna som ögonläkarnas medhjälpare. Benämningen blev Special-optiker.

1950-talet

Bausch & Lomb i USA lanserade den första moderna foroptern, Greens refraktor, som snabbt blev populär. Även svenska optiker skaffade sig instrumentet och lärde sig att använda det. Men 1951 blossade en strid upp mellan ögonläkare och optiker om användandet. Ögonläkarna hävdade att denna instrumenttyp var förbjuden enligt de sju punkterna med hänvisning till att instrumentet kunde ge "en falsk trygghetskänsla av att ögonen blivit sak-kunnigt medicinskt undersökta". Många optiker protesterade men för samarbetets skull fick Optikerförbundet till slut ge sig och foroptern förbjöds. . Dessutom skrevs det in i avtalet att *"optikern skall avhålla sig från sådan apparatur, som kan ge kunden uppfattningen, att ögat blivit medicinskt undersökt"*.

Som ett resultat av att samarbetet kunde fortsätta startades 1951 den högre optikerutbildningen i Optikerförbundets regi i samarbete med Oftalmologförbundet Utbildningen blev en förutsättning för att få godkännande som specialoptiker, bli medlem i Optikerförbundet och komma med på ögonläkarnas lista över godkända optiker

En godkänd optiker skall *"äga gedigen hantverksutbildning och ha genomgått Special-Optikernas Riksförbunds och Svenska Oftalmologförbundets optikerkurs, disponera över tillfredställande affärsutrustning, varulager och verkstad samt fylla skäligen krav på personliga kvalifikationer"*.

Den första optikerskolan med grundläggande utbildning startades 1953 i SOR:s regi.

Utdrag ur läroplanen *"Efter avslutad skolgång antages den blivande optikern som lärling hos någon optikermästare. Lärotiden omfattar 4 år. Den teoretiska utbildningen sker ... genom deltagande i korrespondenskurser samt 3 kurser om vardera 3 veckor vid optikerskolan"*.

Förhållandena 1953.

Utbildning.

Läringsutbildning under 4 år.

Hermods korrespondenskurs

A-B-C-kurser om 3 veckor vardera

Praktiskt och teoretiskt gesällprov.

För att av Oftalmologförbundet godkännas som optiker fordras en 3 veckors kurs, Högre kursen, anordnad av Oftalmologförbundet och Specialoptikernas Riksförbund.

Årlig omfattning av glasögonutprovningen.

Antalet utprovningar c:a 600.000.

Av dessa beräknas c:a 150.000 göras av ögonläkare.

Vidare beräknas c:a 150.000 göras av allmänpraktiserande läkare.

Således beräknas c:a 300.000 göras av optiker.

Antalet glasögonutprovningar som utföres:

1. Av Oftalmologförbundet godkända specialoptiker 180 000
2. Specialoptiker, inte upptagna på Oftalmologförbundets lista 20 000
3. Urmakeroptiker med verkstad, inte upptagna på listan 50 000

Antalet optiker av olika slag beräknas till

1. Av Oftalmologförbundet godkända specialoptiker 170 affärer
2. Specialoptiker, inte upptagna på Oftalmologförbundets lista 30 affärer
3. Urmakeroptiker med verkstad, inte upptagna på listan 300 affärer

Kvacksalveriutredningen, SOU 1956:29

I oktober 1950 tillsattes den statliga Kvacksalveriutredningen som efter några år även kom att omfatta ”frågan om optikers rätt att utprova glasögon och därmed sammanhängande spörsmål”. För detta ändamål tillsatte chefen för inrikesdepartementet i december 1953 en expertgrupp av bestående av professorn i oftalmiatrik Gunnar von Bahr och optiker Gert Preisler. De skulle biträda utredningen.

Gert Preisler håller ett anförande inför SOR:s Riksmöte i april 1954. Han tycks vara pessimistisk inför möjligheterna att få förbättrade ansvars-förhållanden för optikerkåren med hänvisning till ett ännu sekretessbelagt förslag som han och von Bahr utarbetat:

"Min egen mening är att specialoptikern kan vara väl betjänt vare sig detta förslag går igenom eller oförändrade förhållanden få härska, ett av dessa alternativ är det sannolika".

[Bilaga 1- Läs här](#)

Expertgruppens förslag

I förslaget som hade framlagts i mars 1954 föreslås att det skall vara tillåtet att optiker utprovar, tillverkar och försäljer glasögon med linsverkan till friska personer med glasögonbehov under förutsättning att optikern:

1. har god teknisk skicklighet
2. erhållit betryggande utbildning i konsten att utprova glasögon
3. är underkunnig om riskerna av att förbise ögonsjukdomar
4. är medveten om sitt ansvar
5. icke giver sken av att ha utfört en medicinsk undersökning av ögonens hälsotillstånd

Optikerns självständiga verksamhet borde inskränkas till att ge glasögon åt okomplikerade fall av ålderssynthet, närsynthet och översynthet hos vuxna människor.

"Att fall av astigmatism helst bör undantagas från optikerns självständiga verksamhet motiveras därav att såväl bestämmande av astigmatismens art och grad som bedömandet av lämplig korrektion kan vara komplicerat. Erfarenheterna visar, att det är i sådana fall, som optikerna oftast utlämna felaktiga glas".

För att framhålla optikerns ansvar vid misstanke om ögonsjukdom borde en bestämmelse införas:

Optiker är förbjuden att utan läkares föreskrift utlämna optiska hjälpmedel för seendet åt den, som skäligen bör misstänkas behäftad med sjukdoms-tillstånd berörande ögat.

Behörig optiker skall äga följande kvalifikationer:

1. *hava uppnått 25 års ålder*
2. *hava gjort sig känd för god vandel*
3. *hava i minst åtta år arbetat i optikeryrket och avlagt godkänt teoretiskt och praktiskt gesällprov*
4. *hava på tillfredsställande sätt genomgått en högre optikerkurs, stående under kontroll av medicinsk och hantverksteknisk sakkunskap, efter vilken han bör äga:*

så grundliga insikter och färdigheter i optikerhantverket, att han kan expediera alla förekommande föreskrifter på ögonglas;

sådan färdighet i refraktionsbestämning enl. Donders subjektiva metod, att han på grundval av denna bestämning kan biträda kunden vid val av rättelseglas för okomplicerade fall av ålderssynthet och refraktionsfel beträffande glasets styrka, kvalitet och infattning;

någon kännedom om de vanliga ögonsjukdomarna, särskilt om dem, som i sina yttringar kunna likna refraktionsfel

5. *i avgångsbetyg från ämnes- eller yrkeskurs i statsunderstödd yrkesskola erhållit minst vitsordet godkänd i kalkylation och bokföring eller visat sig äga däremot svarande kunskaper i dessa ämnen;*
6. *driva egen rörelse som specialoptiker eller vara anställd som arbetsledare vid specialiserat företag i yrket och därvid disponera över tillfredsställande affärsutrustning, varulager och verkstad, där allt erforderligt hantverksarbete utföres.*

Behörig optiker skall i sin yrkesutövning underkasta sig följande regler:

1. *Inslipning och montering av glasögon skola, liksom övriga hantverksarbeten, utföras på optikerns egen verkstad*
2. *Enkla glasögon i prisbilliga fattningar skola tillhandahållas allmänheten till fastställda, skäliga priser*
3. *Optikern skall vid på egen hand företagen glasögonutprovning avstå från bruket av apparater eller åtgärder i övrigt, vilka ingiva den hjälpsökande en falsk trygghetskänsla av att ögonens hälsotillstånd blivit medicinskt sakkunnigt undersökt. (Till sådana apparater räknas bl. a. refraktometer, oftalmometer, ögonspegel, retinoskop, refraktor)*

4. *Optikern må icke utan läkares föreskrift utlämna optiska hjälpmedel för seendet åt den, som skäligen bör misstänkas behäftad med sjukdomstillstånd berörande ögat, och är skyldig att vid sådan misstanke tillråda besök hos ögonläkare*
5. *Optikern skall vid misstänkta felaktigheter i recept sätta sig i förbindelse med vederbörande läkare för rättelse av eventuellt fel*
6. *Optikern skall endast i samarbete med ögonläkare medverka vid distribution av kontaktlinser*
7. *Optikern skall avhålla sig från illojal, vilseledande eller provo-cerande annonsering och reklam i press och skyltfönster eller på annat sätt*
8. *Optikern skall avhålla sig från ambulerande verksamhet*
9. *Optikern är skyldig att till den behörighetstilldelande myndigheten anmäla förändring i de arbetsförhållanden, som äro förutsättning för erhållande av behörighet*

Expertgruppen föreslår Medicinalstyrelsen som den myndighet som skall utfärda myndighetsbevis. En nämnd som granskar optikernas kvalifikationer bör inrättas med representanter från Medicinalstyrelsen, Överstyrelsen för yrkesutbildning, Svenska Oftalmologförbundet, Special-Optikernas Riksförbund och eventuellt Sveriges Hantverksorganisation.

Expertgruppens promemoria avslutas med ett förslag till kompetenskurs för behörig optiker som ej finns återgivet i utredningen.

KVACKSALVERIUTREDNINGEN
SOU 1956:29

Denna utredning är det grundläggande dokumentet för optikerlegitimationens införande i Sverige.

Utredningen beskriver förhållandena från början av 1930-talet och 20 år framåt.

Utredningen omfattar totalt 192 sidor varav 17 sidor behandlar optikerfrågor.

Utredningsförslaget överlämnades i augusti 1956.

Utredningens slutförslag

från utredningens huvudgrupp – i sammandrag

Experterna har samstämmt avgivit promemorian. Eftersom de båda är medlemmar av SAN torde de ge uttryck för den mening som är förhärskande inom Oftalmologförbundet och Special-Optikernas Riksförbund.

Glasögonutprovning är en form av läkekonst. Medicinalstyrelsen har i 1941 års betänkande uttalat, att optiker måste anses utöva läkekonsten då han företager undersökning rörande behov av ögonglas och meddelar råd och anvisningar angående dylika glas.

Experterna har föreslagit att en genomgripande reglering av rätten att utprova glasögon. Endast en viss grupp av högutbildade fackmän skulle ha rätt att utprova glasögon. Det anses mycket tvivelaktigt att på så sätt utestänga andra yrkesgrupper, t.ex. urmakaroptiker, från denna möjlighet.

Vem som helst kan utprova glasögon vare sig han är specialutbildad eller ej. Men då han därigenom skall anses utöva läkekonsten blir han underkastad samma inskränkningar som skola gälla för övriga, inte behöriga utövare, av läkekonst. Beror kundens nedsatta syn, som föranlett undersökningen, på en vid glasögonutprovningen förbisedd sjukdomsprocess - vare sig i själva ögonen eller i hjärnan eller andra organ – och skulle en läkare i motsvarande läge ha kunnat uppmärksamma processen, kan optikern eller glasögonförsäljaren göra sig skyldig till överträdelse av behörighetslagen genom att tillråda användandet av glasögonglas.

Vårt avvisande av expertgruppens förslag innebär inte varje form av reglerande är utesluten.

De som ägnar sig yrkesmässigt åt glasögonutprovning och glasögonförsäljning ha olika god utbildning.

Vi förordar att välförtjänta optiker skall beredas möjlighet att vinna statlig legitimation i likhet med vad som gäller för sjukgymnaster. Om en liknande ordning infördes på optikerområdet skulle legitimationen innebära endast en bekräftelse för allmänheten att vederbörande uppfyller högt ställda krav på kunnighet och erfarenhet inom yrket. Däremot skulle legitimationen icke medföra speciell behörighet. Den inte legitimerade skulle äga utöva yrket i samma utsträckning som den legitimerade dvs. om en optiker överskrider gränserna som uppställts för utövande av läkekonst kan han drabbas av påföljd, vare sig han är legitimerad eller inte.

Utredningens huvudgrupp avslog själva behörighetsförslaget med motiveringen att alltför många ”glasögonförsäljare däribland urmakaroptiker skulle utestängas”.

Genom utredningens förslag skulle det inte vara förbjudet för någon att prova ut glasögon men den som inte var legitimerad skulle vid en ev. felbehandling kunna ställas till ansvar för hälsovådligt kvacksalveri.

Självständigt kontaktlinsarbete skulle inte tillåtas för leg optiker.

Förslaget från utredningen blev att legitimation som glasögonoptiker med högt ställda fordringar borde införas för optiker.

Bl.a. bör optiker, enligt förslaget, äga:

”sådana färdigheter i refraktionsbestämning enligt Donders subjektiva metod, att han på grundval av denna bestämning kan biträda kunden vid val av rättelseglas för okomplicerade fall av ålderssynthet och refraktionsfel beträffande glasets styrka, kvalitet och infattning”

”någon kännedom om de vanliga ögonsjukdomarna, särskilt om dem, som i sina yttringar kunna likna refraktionsfel”

Utredning föreslog vidare att korrigering av astigmatism inte skulle bli tillåten med följande motivering

”Att fall av astigmatism helst bör undantagas från optikerns självständiga verksamhet motiveras därav att såväl bestämmandet av astigmatismens art och grad som bedömandet av lämplig korrektion kan vara komplicerat”.

Special-Optikernas Riksförbund SOR yttrande över Kvacksalveriutredningen januari 1957

Till Inrikesdepartementet

SOR är i princip för förslaget om införande av optikerlegitimation men har följande invändningar:

Förbundet hävdar att synpunkter från utredningens experter inte delas av förbundet som är starkt kritiskt till *”att astigmatism oftast är att anse som sjukligt ... och att fall av astigmatism helst bör undantagas från optikernas verksamhet med motiveringen att såväl bestämmandet av astigmatismens art och grad som bedömandet av lämplig korrektion kan vara komplicerat”.*

Utredningen föreslog även att optikernas självständiga utprovning skulle begränsas till okomplicerade fall av ålderssynthet, närsynthet och över-synthet. *”Mot utredningens uppfattning i denna viktiga fråga måste vi på det allra bestämdaste protestera”.*

Vidare är man kritisk mot att endast Donders metod bör användas. *"Det är inte metoden, som är det väsentliga vid utprovningen av glasögon utan refraktionistens kunnighet och erfarenhet."*

Ombudsmannaämbetets för Näringsfrihetsfrågor yttrande över Kvacksalveriutredningen mars 1957

Detta och andra dokument i kapitlet ger en bild av hur statsmakten fungerade under den dåvarande Regeringsformen av år 1809

Kungl. Maj:t vill bereda

Sveriges optikerförbund tillfälle att

häröver avgiva uttalande.

Stockholm den 12 april 1957.

På nådigste befällning:

Sven af Geijerstam

Sven af Geijerstam

Kopior av remissvaret
torde medskickas.

"Avtalet mellan Oftalmologförbundet och Special-Optikernas Riksförbund har tillkommit framförallt i syfte att lösa den gamla konflikten om gränsdragningen mellan optikernas och ögonläkarnas verksamhetsområden. Detta har skett genom att special-optikerna förbundit sig dels att icke ge kunderna intrycket att ögonen blivit medicinskt undersökta och dels att till ögonläkare hänvisa alla kunder, vilkas ögonbesvär kan misstänkas ha sin grund i sjukdomstillstånd. Enär special-optikerna dessutom äro skyldiga att enligt här behandlade bestämmelse själva utföra allt hantverksarbete, och detta därigenom utgör deras huvudsakliga sysselsättning, framstå de för allmänheten som framför allt hantverkare, och allmänheten vänder sig åtminstone vid svårare fall av ögonbesvär i första hand till ögonläkare.

Den formella skillnaden består i att legitimation är hänförligt till person medan godkännandet som specialoptiker är hänförligt till optisk rörelse".

1960-talet

Medicinalstyrelsens förslag till optikerlegitimation, november 1962.

"Medicinalstyrelsens underdåniga skrivelse till Konungen".

Bakgrunden beskrevs med att såväl Ögonläkarföreningen som SOR hade skrivit till Medicinalstyrelsen med önskemål om att "auktorisering för svenska optiker införs".

Medicinalstyrelsen framhöll:

"Att åt allmänheten utprova glasögon och andra optiska hjälpmedel för seendet är en verksamhet på hälso- och sjukvårdens område, som otvivelaktigt är av så betydelsefull art, att de för detta ändamål ansvariga myndigheterna bör äga fastställa och kontrollera den utbildning, som en god yrkesman bör besitta. Det anförda gäller i princip även utlämnande av glasögon efter läkarordination". Ifrågavarande yrkesutövare bör också ställas under Medicinalstyrelsens tillsyn och sålunda upptagas bland de personalgrupper, som ... brukar betecknas som medicinalpersonal".

Medicinalstyrelsen diskuterar olika benämningar/yrkestitlar för yrkesrollen: Optonom, optinom, optikolog eller optolog men kommer fram till att glasögonoptiker är det bästa alternativet. Däremot hade Kvacksalveriutredningen redan kraftigt avfärdat titeln optometrist varför den titeln inte fanns med i förslaget!

Medicinalstyrelsen går därefter in på "arbetsregler för godkänd optiker" med utgångspunkt från förslag från Oftalmologförbundet och SOR.

Följande punkter från Kvacksalveriutredningen, här återgivna i sammandrag, får medhåll av Medicinalstyrelsen, som anser dessa vara av grundläggande betydelse.

- *Optikern skall expediera läkarrecept och skall vid misstanke om felaktighet kontakta receptutfärdaren.*
- *Optikern må icke utlämna optiska hjälpmedel vid misstänkt ögonsjukdom och är då skyldig att tillråda besök hos ögonläkare.*

Följande punkter från Kvacksalveriutredningen avfärdas däremot helt eller delvis av Medicinalstyrelsen, här återgivna i sammandrag:

- *"Optiker skall vid på egen hand företagen glasögonutprovning avstå från användande av åtgärder eller apparater, som kunna ingiva kunden i falsk trygghetskänsla av att medicinskt sakkunnig undersökning ägt rum"*.

Medicinalstyrelsen menade: *"att en optiker skall tillåtas att använda all den tekniska utrustning, som utbjuds i marknaden och som han har förutsättningar att behärska."*

Medicinalstyrelsen är även emot följande förslag från Kvacksalveriutredningen:

- Kravet på minsta tillåtna ålder 12 år avslås, 8 års gräns föreslås.
- Att optiker skall förfoga över en verkstad avslås helt liksom kravet på att "saluföra prisbilliga glas och fattningar, detta med hänvisning till speciell lagstiftning.
- Kravet på förbud för kringresande verksamhet avslås liksom förbudet på illojal konkurrens, även detta med hänvisning till speciell lagstiftning.

Medicinalstyrelsen föreslår att:

- *styrelsen får i uppdrag att "godkänna läroplan för sådan optikerutbildning som kräves för utlämnande av glasögon efter läkares recept och för utprovning i okomplicerade fall av glasögon åt allmänheten"*.
- *Glasögonoptiker införs i förteckningen över medicinalpersonal.*

SOR:s yttrande över Medicinalstyrelsens förslag, januari 1963

Till Konungen

"Medicinalstyrelsens förslag i denna fråga innebär, att ytterligare ett steg tagits mot att all värdefull och allmännyttig verksamhet på hälso- och sjukvårdens område ställs under för detta ändamål ansvariga myndigheters tillsyn".

SOR ansluter sig sålunda till Kungl. Medicinalstyrelsens förslag att Eders Kungl. Maj:t måtte bemyndiga styrelsen godkänna läroplan för sådan optikerutbildning, som kräves för utlämnande av glasögon efter läkares ordination och för utprovning av glasögon åt allmänheten”.

SOR avslår formuleringen *”i okomplicerade fall..”*.
”Optikern kan själv avgöra vilka fall som bör remitteras”.

SOR tillstyrker att optiker med den högre utbildningen får möjlighet att erhålla legitimation dock utan behörighet. Man nämner även möjligheten av anordna utbildningar vid universitet och högskolor.

[Bilaga 2- Läs här](#)

Oftalmologförbundets yttrande över Medicinalstyrelsens förslag, januari 1963

Till Konungen

- Framhåller att *”legitimation av optiker utan speciell behörighet är för själva optikerfrågan utan praktiskt värde”*.
- Tillstyrker att optikerna blir medicinalpersonal
- Ser med tillfredsställelse att höga krav ställs på optikerna medicinska utbildning.
- Kritisk mot att hantverksutbildningen inte är medtagen i utbildningsplanen.

Fortlöpande kontroll av optikernas verksamhet är nödvändigt bl.a. för att säkra *”samarbetsviljan med ögonläkarna och för att förhindra felaktigheter vid optikernas egna utprovningar och framställning av glasögon”*.

Oftalmologförbundet argumenterar kraftigt för instrumentförbud men accepterar att oftalmometer (keratometer) får användas *”under förutsättning att optikerna lära sig att kritiskt utnyttja de värden, som avläses med densamma för att förhindra onödig försäljning av glas med cylindrisk slipning”*.

- Argumenterar för hantverksutbildning och av humanitära skäl för prisbilliga glasögon.
- Accepterar motvilligt åldersgränsen 8 år.
- Argumenterar för förbud för kringresande verksamhet.

Oftalmologförbundet konstaterar som avslutning på sitt yttrande:

”Tyvärr måste vi därför konstatera, att skillnaden mellan medicinalstyrelsens och förbundets uppfattning om förutsättningarna för auktorisation är grundväsentlig. Den torde vara svår att överbrygga under de förutsättningar, som anförts i styrelsens skrivelse”.

Oftalmologförbundet uttrycker även farhågor över att förteckningen över optikerfirmor och deras affärer kommer att ersättas av en förteckning över legitimerade optiker.

Oftalmologförbundet tillstyrker läroplanen men avstyrker i övrigt medicinalstyrelsens hemställan!

Besluten

Beslutet om optikerlegitimation togs sedan i konselj i juni 1963 och infördes senare i Medicinalstyrelsens optikerföreskrift.

Se kommande sidor:

Nr 456

KUNGL. MAJ:TS KUNGÖRELSE

om legitimation av glasögonoptiker;

given Stockholms slott den 28 juni 1963.

Kungl. Maj:t har funnit gott förordna som följer.

1 §.

Den som med godkännande vitsord genomgått sådan av medicinalstyrelsen föreskriven utbildning, som styrelsen funnit från medicinsk synpunkt erforderlig för kompetens att åt allmänheten utprova glasögon och andra optiska hjälpmedel för seendet, skall på ansökan erhålla legitimation såsom glasögonoptiker, om ej synnerliga skäl äro däremot. Detsamma skall gälla den som visar att han på annat sätt än genom att hava undergått föreskriven utbildning förvärvat motsvarande kunskaper.

Legitimation såsom glasögonoptiker meddelas av medicinalstyrelsen.

Legitimerad glasögonoptiker är i utövningen av sin verksamhet ställd under medicinalstyrelsens tillsyn.

2 §.

Åsidosätter legitimerad glasögonoptiker vad som enligt medicinalstyrelsens föreskrift åligger honom i denna hans egenskap, äger styrelsen återkalla legitimationen.

Återkallad legitimation må på begäran åter meddelas, när förhållandena medgiva det.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1964.

Den som vid kungörelsens ikraftträdande innehar mästarbrev såsom optiker och varit verksam inom optikeryrket under minst tjugo år skall, om mästarbrevet tilldelats honom under år 1952 eller senare, anses besitta i 1 § avsedd kompetens och kunna erhålla legitimation såsom glasögonoptiker.

Det alla som vederbör hava sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hava Vi detta med egen hand underskrivit och med Vårt kungl. sigill bekräfta låtit.

Stockholms slott den 28 juni 1963.

GUSTAF ADOLF

(L. S.)

(Inrikesdepartementet)

RUNE B. JOHANSSON

SAMLING AV FÖRFATTNINGAR OCH CIRKULÄR M. M.

A N G Å E N D E

MEDICINALVÄSENDET

UTGIVEN AV KUNGL. MEDICINALSTYRELSEN

Nr 12

1964

12

KUNGL. MEDICINALSTYRELSENS INSTRUKTION

för legitimerade glasögonoptiker;*fästställd den 12 februari 1964.*

1 §.

Med glasögonoptiker avses i denna instruktion den som jämlikt kungl. kungörelsen den 28 juni 1963 (SFS nr 456; MF nr 100) om legitimation av glasögonoptiker vunnit legitimation såsom sådan.

Vad som nedan stadgas rörande glasögon skall äga tillämpning även å andra optiska hjälpmedel för seendet.

2 §.

Glasögonoptiker har till uppgift

- a) att efter läkares ordination färdigställa och utlämna glasögon samt
- b) att, med de begränsningar som följer av 3 §, själv utprova glasögon samt färdigställa och utlämna dessa.

3 §.

Utan läkares ordination får glasögonoptiker icke utlämna glasögon avsedda för barn under åtta år, glasögon med prismatisk korrektion eller kontaktlinser.

Beställes glasögon av person, som skäligen kan misstänkas vara behäftad med sjukdomstillstånd beträffande ögat eller seendet, skall glasögonoptiker tillråda besök hos läkare och får i sådant fall icke — utom för provisoriskt bruk — utlämna glasögon utan läkarordination.

4 §.

Glasögonoptiker skall under utövandet av sin verksamhet iakttaga omsorg och samvetsgrannhet. Han bör följa utvecklingen inom sitt verksamhetsområde och göra sig förtrogen med nya rön av betydelse för hans yrkesutövning.

5 §.

I sin verksamhet skall glasögonoptiker endast utföra sådana ögonundersökningar, som erfordras för utprovning av glasögon.

6 §.

Glasögonoptiker får icke rekommendera glasögon, med mindre de äro motiverade ur medicinska eller därmed jämförliga synpunkter. Ej heller bör han rekommendera onödigt komplicerade glasögon.

7 §.

Glasögonoptiker ansvarar för att utlämnade glasögon äro tekniskt fullgoda och att de, då läkarordination föreligger, överensstämma med denna.

8 §.

Vid misstanke om fel å glasögonrecept skall glasögonoptiker innan utlämnande sker sätta sig i förbindelse med den läkare, som utfärdat receptet.

9 §.

Glasögonoptiker skall föra anteckningar rörande sin verksamhet i vad avser utlämnande av glasögon efter läkares ordination eller egen utprovning. Anteckningarna, vilka böra föras i form av kortregister, skola innehålla uppgift om kundens namn och födelsetid, läkares ordination, av optikern utförda undersökningar och deras resultat samt om utlämnade glasögon.

10 §.

Ej må glasögonoptiker yppa vad honom i denna egenskap blivit i förtroende meddelat, ej heller i oträngt mål uppenbara vad han själv iakttagit angående kunds enskilda förhållanden.

11 §.

Om återkallande av legitimation ävensom om straff för glasögonoptiker, som i utövning av sin verksamhet handlar i strid mot vad medicinalstyrelsen i kraft av gällande författningar föreskrivit, gäller av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser.¹

ENGEL, RAHM, ADIN

(Lag- och utredningsbyrån)

¹ Se härom *dels* den i 1 § åberopade kungörelsen, *dels ock* kungl. kungörelsen den 18 maj 1951 (SFS nr 457/1963; MF nr 101/1963) om ansvar i vissa fall för medicinalpersonal.

Legitimationens införande 1964

Legitimation tilldelades efter personlig ansökan den optiker som:

- med godkänt resultat genomgått fastställd utbildning enligt det nya systemet
- genomgått ”Högre optikerkursen” anordnad av SOF – SOR
- arbetat som optiker i minst 20 år och innehar mästarbrev utfärdat 1952 eller senare.

Instruktionen för leg optiker fastställdes den 12 februari 1964

När legitimationsprocessen var klar och listor på optikerna kom ut visade det sig att många ”nya” namn kommit till, dvs. sådana optiker som inte fanns på den tidigare optikerförteckningen. Det kom starka protester från ögonläkarhåll med krav på att deras optikerförteckning fortfarande skulle gälla vilket skulle innebära att även affären, dvs. verksamheten där optikern arbetade, skulle godkännas. Dessa krav avfärdades med kraft av SOR som menade att den statliga myndighetens principer för beslut om legitimation inte kunde ifrågasättas. Även Medicinalstyrelsen avfärdade detta krav!

Utbildningsplan

Utöver sitt uppdrag att införa en optikerlegitimation hade även Medicinalstyrelsen i uppdrag att fastställa en kursplan. Detta föregicks av ett intensivt arbete där naturligtvis SOR var en av huvudintressenterna.

Medicinalstyrelsen fastställde kursplanen i januari 1964.

[Bilaga 3 – Läs här](#)

Efter ett målmedvetet arbete hade SOR till slut fått igenom den optikerlegitimation som man strävat efter under så många år. Plötsligt öppnades möjligheter för en mera expansiv utveckling inom yrket. Dels på grund av samhällets erkännande av yrket dels på grund av att ögonläkarnas dominans över optikerna och deras verksamheter påtagligt minskade.

Optiker Klas Östlund var under hela perioden som omfattades av förhandlingar om optikerlegitimationen SOR:s ordförande och han hade ett mycket stort inflytande på utvecklingen. AOO intervjuade Klas Östlund 1988 där han bl.a. berättade om sitt och förbundets arbete med legitimationen.

[Bilaga 4 – Läs här](#)

EPILOG

- SOR startade ett omfattande fort- och vidareutbildningsprogram i mitten av 1960-talet som ledde fram till instiftandet av Institutet för Optometri, IFO.
- Samarbetsavtalet med Ögonläkarföreningen sades upp 1973
- Instruktion/föreskrift för leg optiker utkom
1964 – 1976 – 1981 – 1995
[Bilaga 5 – Läs här](#)
[Bilaga 6 – Läs här](#)
[Bilaga 7 – Läs här](#)
[Bilaga 8 – Läs här](#)
- Optikerhögskolan startade vid Karolinska Institutet 1994.

MYNDIGHETER/ORGANISATIONER

- Konungen – Kungl. Maj:t, K M:t, numera Regeringen
- Kungliga Medicinalstyrelsen, numera Socialstyrelsen
- Special-Optikernas Riksförbund, SOR, senare Sveriges leg Optikers Riksförbund.
- Svenska Oftalmologförbundet, SOF senare Sveriges Ögonläkarförening
- SAN, samarbetsnämnden mellan SOF och SOR.

KÄLLOR

- SOR-arkiv
- PM rörande åtgärder i optikerfrågor, professor J.W. Nordensson oktober 1956
- Samtal med optikerna Ingvar Dominique, Åke Bergman och Henry Sandh
- SOU 1956:29 med remissvar
- Medicinalstyrelsens skrivelse till Konungen januari 1963 med remissvar
- SFS 1963:456 - 458
- Medicinalstyrelsens föfattningssamling 1964:12

BILAGOR

1. Preisler rapport
2. SOR Till Konungen
3. Kursplan Med styr
4. AOO Östlund
- 5 – 8 Instruktion - föreskrift

